

національного університету», д-ра Мюнхенського університету, зав. відділом Геттінгенського відділення Інституту культури і історії німців Північно-Східної Європи *А.Айсфельда* «Німецьке населення в політичному та суспільному житті Російської імперії в період 1905–1917 рр.»; д-ра Нью-Йоркського державного університету *Д.Стейплза* «Теорія менонітського товариства й її оцінка в українській історіографії».

У подальшому учасники конференції взяли участь у роботі 4-х секцій, які мали такі назви: «Німці в царській Росії», «XX століття та проблеми німецького населення», «Джерела та історіографія історії етнічних німців», «Проблеми всесвітньої історії». Зі змістовними доповідями виступили д-р *Е.М.Аух* (Бонн, Німеччина), д-р *А.Котлярчук* (Стокгольм, Швеція), д-р *В.Крігер* (Берлін, Німеччина), д-р іст. наук, професор *С.І.Світленко* (Дніпропетровськ, Україна), д-р *П.Тевс* (США), доц. *П.Барвінська* (Одеса, Україна), доцент *Е.Г.Плеска-Зебольд* (Одеса, Україна), канд. іст. наук, наук. співроб. Санкт-Петербурзького відділення РАН *Черказ'янова І.В.* У цих доповідях проаналізовано політику царського самодержавства щодо німецьких діаспор, історію німців і менонітів в умовах конфліктів XX ст., розглядалися джерелознавчі й історіографічні аспекти перебування останніх у різних регіонах України.

Під час роботи учасники форуму ознайомилися зі спеціальною архівно-музейною виставкою, котра підготовлена для них Дніпропетровським історичним музеєм ім. Д.І.Яворницького та Державним архівом Дніпропетровської області.

Органічною складовою конференції став круглий стіл «Соціокультурні проблеми України і підготовка Дніпропетровська до чемпіонату Європи з футболу 2012 р.». Ним керував д-р іст. наук, професор *В.В.Іваненко*.

У роботі форуму взяли участь, крім представників місцевої влади, посольств Німеччини й Російської Федерації в Україні, політологи, економісти, культурологи, підприємці, які проаналізували давні історичні традиції щодо залучення іноземних капіталів в економіку регіону, підкреслили відповідні широкі можливості, котрі відкриваються на сучасному етапі.

У резолюції учасники конференції засвідчили високий рівень підготовки і проведення форуму, звернули увагу на необхідність створення координаційного центру з вивчення проблем не тільки історії німецького етносу, а й всесвітньої історії у цілому, покращення системи інформування щодо досліджень, котрі виходять як в Україні, так і за кордоном, проведення історико-етнографічних експедицій, підготовки та видання енциклопедії «Німці України».

Під час роботи конференції було укладено договір щодо співробітництва між Дніпропетровським національним університетом й Інститутом культури і історії німців Північно-Східної Європи. Його підписали 27 вересня 2007 р. д-р мат. наук, професор, ректор ДНУ *М.В.Поляков* та заступник директора Інституту культури і історії німців Північно-Східної Європи д-р *А.Айсфельд*. Учасники форуму висловилися щодо продовження наукових контактів та подальшої співпраці. У 2009 р. планується проведення міжнародної наукової конференції з історії німців України в Миколаєві.

Т.М.Попова (Одеса), О.А.Пригарін (Одеса)

Х МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «БОЛГАРИ У ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І»

Ювілейна зустріч учених, які займаються проблемами дослідження минулого і сучасного болгар поза межами їх країни, відбулася в Одесі 14–15 вересня 2007 р. Ідею організації таких конференцій ініціювали та провели перші 7 із них співробітники університету Велико-Тирново «Св.Св.Кирил та Мефодій» за підтримки Болгарської академії наук й Агенції болгар на чужині¹. З доповідями на цих форумах виступили провідні фахівці Болгарії, Румунії, Молдови та України, котрі ознайомили з основними напрямками й результатами досліджень історії й культури болгарської діаспори. Вже вдруге ця конференція проводиться в Одесі² як традиційному центрі академічної науки та болгарського інтелектуального життя.

До організації X форуму прилучилися Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Тараклійський державний університет (Молдова) й Асоціація болгар України. Він відбувся у межах проведення V Всеукраїнського болгарського собору. В гостинних приміщеннях Всеукраїнського центру болгарської культури зібралися понад 50 фахівців з України, Болгарії, Росії, Молдови, Німеччини. Крім того, участь у зустрічі взяли представники освітянської та культурно-просвітницької еліти болгар України.

Відкриваючи конференцію, віце-президент Республіки Болгарія *А.Марін* сказав: «Глибока повага, шановні вчені, за вашу працю тому, що ви, дійсно, використовуючи великі зусилля, залишаєтеся скромними. Одна значна частина вашої праці, як айсберг, – вона невидима суспільству і, на жаль, не отримує необхідного визнання. Бажаємо того, щоб ваші справи стали відомими широкій громадськості й у Болгарії, й в Україні та у решті країн». Відзначаючи багаторічний активний внесок у розробку болгарської науки і культури й виховання нових поколінь фахівців, віце-президент

нагородив медаллю «Паїсія Хілендарського» професора, голову Одеського наукового товариства болгаристів *В.Н.Станка*. Привітав учасників конференції також голова Асоціації болгар України д-р політ.наук *А.І.Кіссе*. Він зазначив важливість проведення таких форумів для сучасного болгарського відродження в Україні, а також їх корисність у контексті розвитку причорноморського співробітництва.

На пленарному засіданні присутні заслухали доповіді, котрі окреслювали досвід та сучасні тенденції еволюції болгаристики. Так, зокрема доцент, канд. іст. наук *С.Ю.Страшнюк* (Харківський національний університет імені В.М.Каразіна) ознайомив з першими підсумками і головними напрямками роботи університетського Центру болгаристики й балканських досліджень імені М.Дринова. Незважаючи на невеликий вік цієї інституції, вона продовжує славу та ефективну традицію харківського наукового осередку в розробці історіографії україно-болгарських зв'язків, інтелектуального співробітництва представників двох держав, а також у вивченні політичної історії балканських країн.

Основні методологічні пріоритети і тематично-дисциплінарні уподобання Одеського наукового товариства болгаристів (далі – ОНТБ) стали предметом доповіді академіка РАПН, професора, д-ра іст. наук *В.Н.Станка* і доцента, канд. іст. наук *О.А.Пригаріна*. Констатуючи, що наявність значної кількості болгарських анклавів у регіоні зумовлює напрямки наукового пошуку вчених Одеси, автори відзначили співпрацю істориків, етнографів та лінгвістів як специфічну рису сучасного етапу відповідних досліджень. У діяльності ОНТБ домінує виявлення, складання і публікація джерел на локальному рівні – бази даних з окремих поселень. Цей підхід робить минуле та культуру болгар не лише зрозумілими, «своїми», а й відповідає актуальним теоретичним засадам науки. Яскраво проілюстровано це було на прикладі збірок матеріалів «Тернівка. 1792–1822 рр.» і «Чешма-Варуїта – Криничне». Причому останній проєкт задуманий як електронна версія у форматі CD та WEB-сайту.

«Болгари в Німеччині: історія та сучасність» – таку назву мав оригінальний огляд процесів формування відповідної діаспори у цій країні. Особливу увагу авторка зосередила на впливі її представників на культурно-інтелектуальне життя німецьких земель і Болгарії. Цей огляд здійснила д-р *Р.Мітева-Михалкова* (Лейпцизький університет).

Після цього учасники розійшлися по секціях «Історії», «Етнології», «Літературо-та мовознавства», а також на круглий стіл «Біцилієзнавство в міжнародному інтелектуальному просторі: стан та перспективи».

На секції «Історії» під керівництвом віце-президента Болгарської академії наук, професора *С.Дойнова* розглядалися питання стародавнього минулого країни, різні етапи формування відповідного населення Північного Причорномор'я й окремі сюжети взаємовпливу народів регіону.

Проблемам етнокультурної атрибуції археологічних пам'яток було присвячено доповіді доцента, д-ра *Б.Борисова* (Велико-Тирново) «Північно-причорноморські паралелі сармато-аланського некрополя біля с.Польські Градець» і канд. іст. наук *А.Чердниченка* (Белгород) «Проблема етнокультурної спадкоємності на сході Балкан у добу переходу від античності до раннього середньовіччя». Роль фортеці Облудчиця-Ісакча в болгаро-татарських відносинах XIII – XIV ст. розкрив доцент, д-р *П. Павлов* (Велико-Тирново). Складним процесам формування кордонів та теренів Болгарії в історичній перспективі присвятив свою доповідь доцент, д-р *А.Дерменджиев* (Велико-Тирново).

Огляд джерел щодо вивчення історії болгар в Україні й Молдові протягом 1751–1878 рр. зробив у своєму виступі професор, д-р іст. наук *С.Дойнов* (Софія). Джерелознавчу «естафету» продовжили: доцент, канд. іст. наук *В.І.Мільчев* (Запоріжжя), котрий звернувся до проблем встановлення балканських зон виходу болгар-туканців в історіографічному досвіді істориків і мовознавців; доцент, канд. іст. наук *С.Пачев* (Мелітополь) – джерела щодо виникнення та існування колоній відінських болгар у Таврії (1860–70-ті рр.); *В.Ликова* (Запоріжжя) – евристичне значення володільних записів щодо соціально-економічної реконструкції життя болгар Преславської волості Бердянського повіту Таврійської губернії.

Маловідомий сюжет був розглянутий професором, д-ром мед. наук *К.Василевим* (Суми) – «До історії добродійності в Одесі. Духовний заповіт Параскева сина Ніколау, уродженця міста Варни».

На трагічних сторінках репресій щодо болгар зупинилися професор, д-р іст. наук *М.Д.Руссєв* (Кишинів) і *В.Смирнов* (Одеса). Продовжили відповідні дослідження новітньої епохи одесити *І.Чанцов* «Болгарський церковний рух у 60-ті рр. XX ст. у висвітленні сучасної російської періодичної преси», *І.Грекова* «Розвиток місцевої промисловості в болгарських селах Північно-Західного Причорномор'я (друга половина 40-х – 50-ті рр. XX ст.)», *Є.Іванов* «Болгаро-румунські стосунки у 1985–1991 рр.». *І.М.Пушков* (Болград) детально розглянув створення й структуру діяльності центру болгарської культури в цьому місті. Тему репрезентації діаспори у навчальних програмах із географії в сучасній болгарській освіті представила доцент, д-р *С.Дерменджиева* (Велико-Тирново).

На секції «Етнологія» під керівництвом професора, д-ра іст. наук *В.Н.Станка* розглядалися питання етнокультурної специфіки болгарської діаспори. Теоретичним аспектам трансформації етнічної самосвідомості болгар Бессарабії протягом XIX – початку XXI ст. було присвячено виступ доцента, канд. політ. наук *С.В.Коча* (Одеса), а питанням міграційних шляхів виходу з економічної кризи та їх етнокультурним наслідкам – канд. іст. наук *О.І.Ганчева*, (Одеса). Д-р *Г.Григоров* (Благовєвград) ознайомив із сучасним становищем болгар у Гагаузькій республіці.

Продовжили розгляд проблем традиційні етнографічні студії. «Християнська культура – невід’ємна частина релігії молоді (за матеріалами Тараклійського району Молдови)» – таку назву мала розвідка д-ра *О.Водинчар* (Комрат). «Семантиці речей у поховальному ритуалі: за матеріалами болгар Південної Бессарабії» було присвячено доповідь канд. іст. наук *Г.М.Стоянової* (Одеса). Образ Богородиці в традиційних календарних святах бессарабських болгар проаналізувала наук.співр., д-р *О.Водинчар* (Софія). Розгляд специфіки обрядів цього циклу продовжила ст. наук. співр. *Є.Сорочяну* (Кишинів). Компаративний аналіз курбану як ритуалу гагаузів у балканській та тюркській перспективі зробила ст. наук. співр., д-р *Є.М.Квіленкова* (Кишинів). А сучасну трансформацію обрядовості календарного циклу – від днів іменин до днів народження – серед болгар Бессарабії представила *О.В.Петрова* (Одеса). Етнічні риси народної лікувальної практики болгар цього ж регіону було розкрито в доповіді канд. іст. наук *Н.І.Серебрянникової* (Одеса). Механізми сталості традиції у харчуванні болгар Молдови стали предметом уваги ст. наук. співр., д-ра *Д.Г.Нікогло* (Кишинів).

Результати історико-антропологічного вивчення греко-болгарських колоній Херсонської губернії були темою виступу канд. іст. наук *О.О.Уварової* (Одеса). Однієї із колишніх таких колоній – Катаржини (тепер – Червонознаменка) – *О.Візіровим* було присвячено фотоальбом, презентація якого відбулася наприкінці роботи секції.

Найважливішим фактором становлення нових наукових напрямків є організаційно-комунікативний – проведення корпоративних зустрічей у рамках конференцій, симпозіумів, «круглих столів» та т.п. Це сприяє інтеграції фахівців із галузі знання, що формується. Такою новою дослідницькою ділянкою є біцїллізнавство, інституалізація котрого як автономного, полідисциплінарного за структурою і багатонаціонального за складом репрезентантів наукового напрямку відбувається у наші часи. У новітнє наукове співтовариство біцїллізнавців входять історики, філологи, культурологи, політологи, соціологи з різних країн – Болгарії, Ізраїлю, Росії, США, України й ін. Вони в ряді аспектів, із позицій різних дисциплінарних та теоретичних підходів звертаються до вивчення наукової спадщини П.М.Біцїллі (1879–1953). Це був учений найширшого творчого діапазону, доля котрого перші сорок років його життя була нерозривно пов’язана з Південною Україною і Новоросійським університетом, а останні тридцять – з Болгарією й Софійським університетом.

Разом із тим сучасний етап у розвитку біцїллізнавства характеризується значною роз’єднаністю його репрезентантів як на дисциплінарному рівні, так і в межах автономних історіографічних ландшафтів – болгарського, українського, російського тощо. Звернути увагу біцїллізнавців із різних країн на необхідність спільного осмислення цієї проблематики, акцентувати завдання становлення комунікаційних форм нового напрямку з метою виходу на більш високий щабель у збагненні Біцїллі входило до намірів організаторів круглого столу, котрий був влаштований на конференції. Доповіді та повідомлення учасників повинні були розкрити загальну тему – «Біцїллізнавство в міжнародному інтелектуальному просторі: стан і перспективи» – й чотири блоки проблем, запропонованих *Т.Поповою* (керівником круглого столу, канд.іст.наук, професором кафедри історії нового та новітнього часу Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова), які становили основні аспекти обговорення.

Проблему «Історіографічні ландшафти біцїллізнавства: країни, особи, структури» було репрезентовано доповідями одного з фундаторів міждисциплінарного напрямку професора, д-ра іст. наук *М.Бірман* – відомого російського болгариста, котрий нині проживає в Ізраїлі (м. Ашдод), – «Етапи, персоналії й центри біцїллізнавства» і *Т.Попової* – «Біцїллізнавство: історіографічний контур». Обидва дослідники запропонували свої моделі усвідомлення біцїллізнавчого процесу у контексті основних історіографічних ландшафтів – болгарського, українського та російського. У другому повідомленні *М.Бірман* вперше в історіографії сформулював проблему рецепції праць П.М.Біцїллі у країнах Західної, Східної, Південно-Східної Європи й США.

Другу проблему – «Персональна історія П.М.Біцїллі: факти, підходи, легенди» – було представлено доповіддю професора, д-ра іст. наук *І.І.Колесник* (Інститут історії України НАНУ, відділ історіографії та спеціальних історичних дисциплін) «Інтелектуальна біографія в історіографічному дискурсі: ad modum П.М.Біцїллі». У ньому авторка висунула нові підходи, ідеї й технології вивчення інтелектуальної біографії, зокрема на основі теорії інтелектуальної комунікації Р. Коллінза. «Життя і творчість П.М.Біцїллі в Болгарії (1924–1953)» – тема доповіді професора, д-ра іст. наук *М.Велевої* (Софія) – провідної болгарської дослідниці, яка внесла неocenний внесок в інституалізацію біцїллізнавства. Історіографічний аспект цієї теми – «Вивчення життя та творчості П.М.Біцїллі у Болгарії» – було висвітлено в повідомленні учениці *М.Велевої*, д-ра *Д.Григорової* (Софія). «Біографія й історіографія: разом або нарізно?» – тема доповіді професора, д-ра іст. наук *С.Посохова* (декан історичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна).

Проблему «Творча спадщина П.М.Біцїллі в інтернаціональному полі сучасної гуманітаристики» було репрезентовано повідомленням професора, д-ра іст. наук *О.Б.Дьоміна* (Одеса) «Творчі пошуки П.М.Біцїллі у контексті історіографічних пошуків на початку ХХ століття». Він висловив цікаві гіпотетичні міркування з проблеми факторів творчої мотивації вченого в одеський період його дослідницької діяльності. Доцент *В.Пікалов* (Харків) зупинився на питанні про місце євразійського руху у житті та творчості П.М.Біцїллі; *Д.Шумейко* (Одеса) запропонував своє осмислення ролі одеського періоду в творчій спадщині дослідника; *В.Левченко* (Одеса) проаналізував погляди вченого на

перспективи розвитку вищої школи у період революційних подій 1917–1918 рр.; *Г.Зленком* (Одеса) було запропоновано тему «Про одну статтю П.М. Біцилли, котра була присвячена Т.Г.Шевченкові».

Проблему «Українська наукова еміграція в Болгарії: особи і долі» було представлено повідомленням *О.Новикової* (Одеса) «Вихідці з Північного Причорномор'я в історії Софійського університету (кінець XIX – середина XX ст.)».

Учасники круглого столу, який став першим міжнародним форумом біциллієзнавців, котрий був ініційований одеськими вченими³, констатували той факт, що новий науковий напрямок вступає до фази творчої зрілості⁴, й висловили впевненість у тому, що подібні зустрічі, які сприяють консолідації дослідників наукової спадщини П.М.Біцилли, отримують постійний характер.

В результаті можна констатувати, що традиції трансдисциплінарного міжнародного співробітництва болгаристів удосконалюються існують ще одного регулярного наукового форуму. Він сприятиме становленню новітніх творчих зв'язків та стане важливою складовою інфраструктури інтелектуального життя. Заради цього було вирішено створити Українське товариство болгаристів на VI Дриновських читаннях (жовтень 2007 р., Харків), головними завданнями котрого мають стати координація й інформаційна підтримка наукових осередків і окремих дослідників щодо вивчення болгарської проблематики в Україні. Наступну, 11-ту конференцію «Болгари у Північному Причорномор'ї» було запропоновано провести наступного 2008 р. в Болграді, відзначаючи ювілей двох символів болгар України – 150-річчя місцевої гімназії та 170-річчя Свято-Преображенського собору.

¹ Вийшло 8 томів матеріалів: *Българите в Северното Причерноморие: изследвания и материали*. – Т.І–VIII. – Велико-Търново, 1991–2003.

² Ініціювало перенесення зустрічей до цього міста Одеське наукове товариство болгаристів (особисто – виконавчий директор канд. іст. наук О.А.Ганчев). Перша з них пройшла у вересні 2005 р. (*Българите в Северното Причерноморие: изследвания и материали*. – Т.ІХ. – Одеса, 2006).

³ В 1999 р. на базі історичного факультету Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова були проведені III історіографічні читання, присвячені 120-річчю від дня народження П.М.Біцилли (голова оргкомітету – професор В.Н.Станко, заступник голови – Т.М.Попова), які стали першою регіональною конференцією біциллієзнавців. Див. про це: *Зленко Г.* Історіографіческие чтения // *Вечерняя Одесса*. – 1999. – 25 декабря; *І.В.Максименко, В.М.Хмарський.* Історіографічні читання // *Записки історичного факультету*. – Одеса, 1999. – Вип. 9. – С. 319–322; *О.Бачинська.* Історіографічні читання // *Записки історичного факультету*. – Одеса, 2000. – Вип. 10. – С.301–303.

⁴ Останнім часом вийшла низка серйозних узагальнюючих праць історіографів, котрі стосуються безпосередньо П.М. Біцилли. Див.: *Велева М.* Българската съдба на проф. П.М.Бицилли – София, 2004; *М.А.Бирман П.М.Бицилли (1879–1953).* Штрихи к портрету ученого // *Бицилли П.М.* Избранные труды по средневековой истории: Россия и Запад. – Москва, 2006; *Каганович Б.С.* Русские медиевисты первой половины XX века. – Санкт-Петербург, 2007; *Попова Т.Н.* Историография в лицах, проблемах, дисциплинах: Из истории Новороссийского университета. – Одесса, 2007 та ін.

В.І.Дмитрук (Київ)

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «РАДЯНСЬКИЙ СОЮЗ, АВСТРІЯ І МІЖНАРОДНА КРИЗА 1968 р.»

31 травня – 1 червня 2007 р. в Москві Інститутом загальної історії Російської академії наук спільно з Інститутом з вивчення наслідків воєн ім. Л.Больцмана (м. Грац, Австрія) та Російським державним гуманітарним університетом за участю Російського державного архіву новітньої історії було організовано й проведено міжнародну наукову конференцію «Радянський Союз, Австрія і міжнародна криза 1968 року».

В центрі уваги учасників форуму був історичний аналіз тодішніх подій у Чехословаччині, котрі отримали назву «Празька весна», їх сприйняття у СРСР, Західній і Східній Європі, США, а також той вплив, який вони зробили, насамперед введенням військ країн Варшавського договору до Праги в серпні 1968 року, на міжнародні відносини того часу.

На відкритті конференції директор Історико-архівного інституту РДГУ, д-р іст. наук, професор *О.Б.Безбородов* висловив вдячність організаторам за можливість зібрати відомих фахівців та обговорити цю актуальну тему. Проректор з наукової роботи Російського державного гуманітарного університету *Д.П.Бак* у своєму вітальному слові підкреслив актуальність і значущість форуму, відзначив інтерес до обговорюваної проблематики з боку не тільки наукової громадськості, а й відомих громадських і політичних діячів.

Директор Інституту загальної історії Російської академії наук, академік РАН *О.О.Чубар'ян* підкреслив, що конференція звертає на себе увагу не лише тематикою доповідей і солідним складом учасників, а й серйозною науковою базою – використанням як опублікованих, так і архівних матеріалів. Він висловив надію на подальший розвиток співробітництва з австрійськими вченими з університетів Граца та Відня.

Надзвичайний і повноважний посол Австрії в Російській Федерації *М.Вукович* відзначив величезний вплив подій 1968 р. на об'єднання Європи, зростання демократичних настроїв. За слова-